

Гайдучок Т.С.

Житомирський національний агроєкологічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ В ПРОЦЕСІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДА- РЮВАННЯ

Анотація. *В статті розглянуто прикладні аспекти оцінки механізму управління власним капіталом в процесі господарської діяльності підприємства та досліджено його вплив на результуючі показники фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.*

Ключові слова: управління, капітал, підприємство, механізм.

I. Вступ.

У процесі функціонування, підприємство для забезпечення виконання своєї основної функції, повинно мати в розпорядженні певні фінансові ресурси, підтримувати їх на належному рівні. Ресурси, залучені на постійній основі, являються власними фінансовими ресурсами – власним капіталом, якими розпоряджається підприємство впродовж усього періоду функціонування.

Вони призначені для забезпечення зростання підприємства, збереження його економічної стабільності, а також поглинання можливих збитків в результаті підприємницьких ризиків.

У зв'язку із самостійним виробленням управлінських рішень, які приймають суб'єкти господарювання в умовах ринку, кожне підприємство повинно формувати оптимальну структуру свого капіталу, ефективно управляти ним, що забезпечить йому в подальшому успіх в умовах конкуренції.

Задаючись питанням, що ж представляє собою власний капітал в діяльності сучасного підприємства необхідно відзначити, що поряд з вирішенням фінансових питань необхідно паралельно розглядати і надійність «керованості» підприємством у руках власника.

В сучасній економічній літературі проблеми формування власного капіталу на підприємствах розглядаються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими: Бланк І.О., Білик М.Д., Кірейцев Г.Г., Ляшенко Г.П., Король В.А., Десятник О.М., Грідчина М.В., Грабовецький Б.Є., Воробйов Ю. М. та ін.

Проблеми визначення сутності та змісту капіталу в управлінні підприємством пов'язують з появою праць М. Мілера, Ф. Модільяні [2].

Вагомий внесок у розробку теоретичних питань науково-обґрунтованої сутності і структури організаційно-економічного механізму управління капіталом внесли Л.Абалкін, А. Кульман, В. Пономаренко, О. Пушкар, О.М. Ястремська, В.М. Луцковський. Проте недостатньо розроблений комплекс

сний підхід до побудови організаційно-економічного механізму управління капіталом зумовив потребу подальшого поглиблення теоретичного і методичного дослідження в цьому напрямку –

II. Постановка задачі.

Мета статті полягає в розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо механізму управління власним капіталом на прикладі ДП «Житомирське лісове господарство» – це сучасне підприємство, що здійснює свою діяльність в сфері лісового та мисливського господарства.

Досягнення мети передбачало формування та вирішення наступних наукових та практичних *завдань*: розглянути теоретичні основи механізму управління власним капіталом підприємства; провести діагностику стану формування власного капіталу; визначити напрямки ефективності організаційно-економічного механізму управління власним капіталом.

III. Результати.

Значення власного капіталу полягає в тому, що він є гарантією фінансової незалежності підприємства і базою для формування його активів. У ході підприємницької діяльності власний капітал або нарощується, або «проїдається». Лише за умови збереження власного капіталу підприємство зможе нарощувати прибутки, залучати кошти інвесторів, вільно виходити на ринок позикового капіталу.

Статус країни з ринковою економікою вимагає від вітчизняних підприємств розробку стратегічних планів та самостійного визначення напрямів свого розвитку. Актуальним у цьому плані є вирішення проблем управління власним капіталом як основним джерелом, що сприяє підвищенню конкурентних переваг підприємства.

У зв'язку із самостійним виробленням управлінських рішень, які приймають суб'єкти підприємництва в умовах ринку, кожне підприємство повинно формувати оптимальну структуру свого капіталу, ефективно управляти ним, що забезпечить йому успіх в умовах конкуренції.

Під організаційно-економічним механізмом управління капіталом підприємства слід розуміти систему взаємозалежних організаційно-економічних елементів (принципів, методів управління, форм організації, норм і нормативів), а також спеціальних функцій управління, спрямованих на досягнення цілей, пов'язаних із забезпеченням постійного відтворення капіталу на основі встановлення оптимальних параметрів обсягу і структури капіталу, ефективного його використання та організації обороту [4].

Схема організаційно-економічного механізму управління капіталом підприємства представлена на рис. 1.

В залежності від обраного варіанту фінансової стратегії перед підприємством постають з різним рівнем значущості конкретні задачі по управлінню фор-

муванням капіталу, серед яких є:

- визначення та формування достатнього обсягу капіталу, який необхідний для забезпечення визначеного темпу розвитку;
- вибір та забезпечення умов для реалізації оптимального співвідношення доходності та стабільності щодо формування капіталу згідно з вибраним варіантом фінансової стратегії;
- забезпечення мінімально можливої вартості капіталу при інших визначених показниках;
- вибір оптимальних форм та структури капіталу;
- забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства.

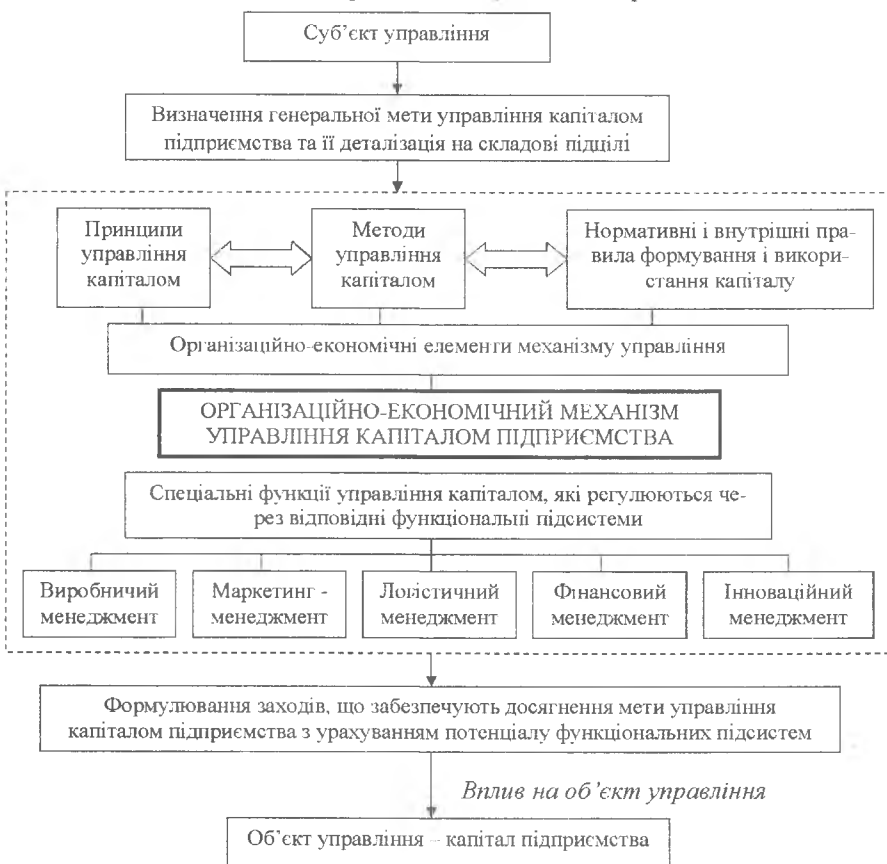

Рис. 1. Схема організаційно-економічного механізму управління капіталом підприємства [3]

Управління капіталом традиційно розглядається як складова частина фінансового менеджменту і, в свою чергу, поділяється на дві глобальні частини – управління формуванням та управління використанням капіталу.

Основою управління власним капіталом підприємства є управління формуванням його власних фінансових ресурсів. З метою забезпечення ефективності управління даним процесом на підприємстві розробляється спеціальна фінансова політика (рис. 2.).

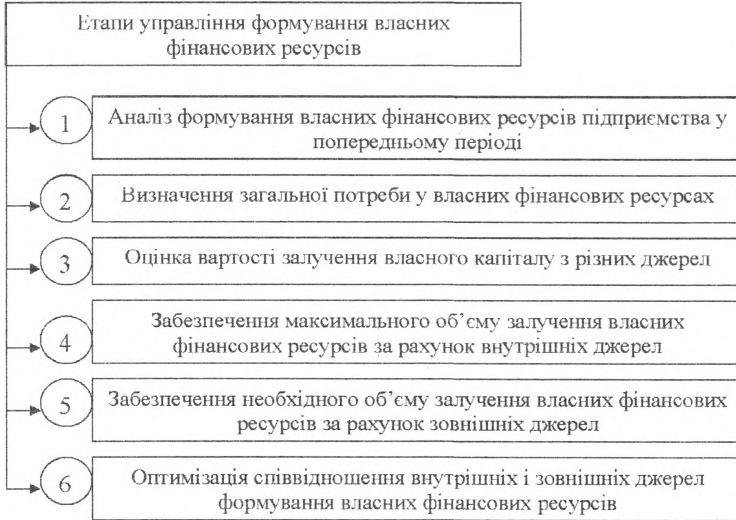

Рис. 2. Основні етапи управління формуванням власних фінансових ресурсів [1, с. 463]

Узагальнюючи вищевикладене, під управлінням формування капіталу розуміють сукупність процесів підготовки і здійснення керуючих впливів, які направлені на досягнення оптимальної структури капіталу та обсягів оптимального співвідношення різних форм капіталу –

Під управлінням використання капіталу розуміють сукупність процесів підготовки і здійснення керуючих впливів, які направлені на досягнення максимальної ефективності кругообігу та використання різних форм капіталу в різних видах діяльності та проектах при прийнятному рівні ризиків. Для обох етапів управління капіталом є доцільним проведення ранжирування значущості завдань на підставі стратегічних завдань підприємства.

Формування ресурсного і господарського потенціалу підприємства є складним динамічним процесом, орієнтованим на максимальну взаємодію із зовнішнім середовищем і забезпечення високої якості реалізації їх чинників.

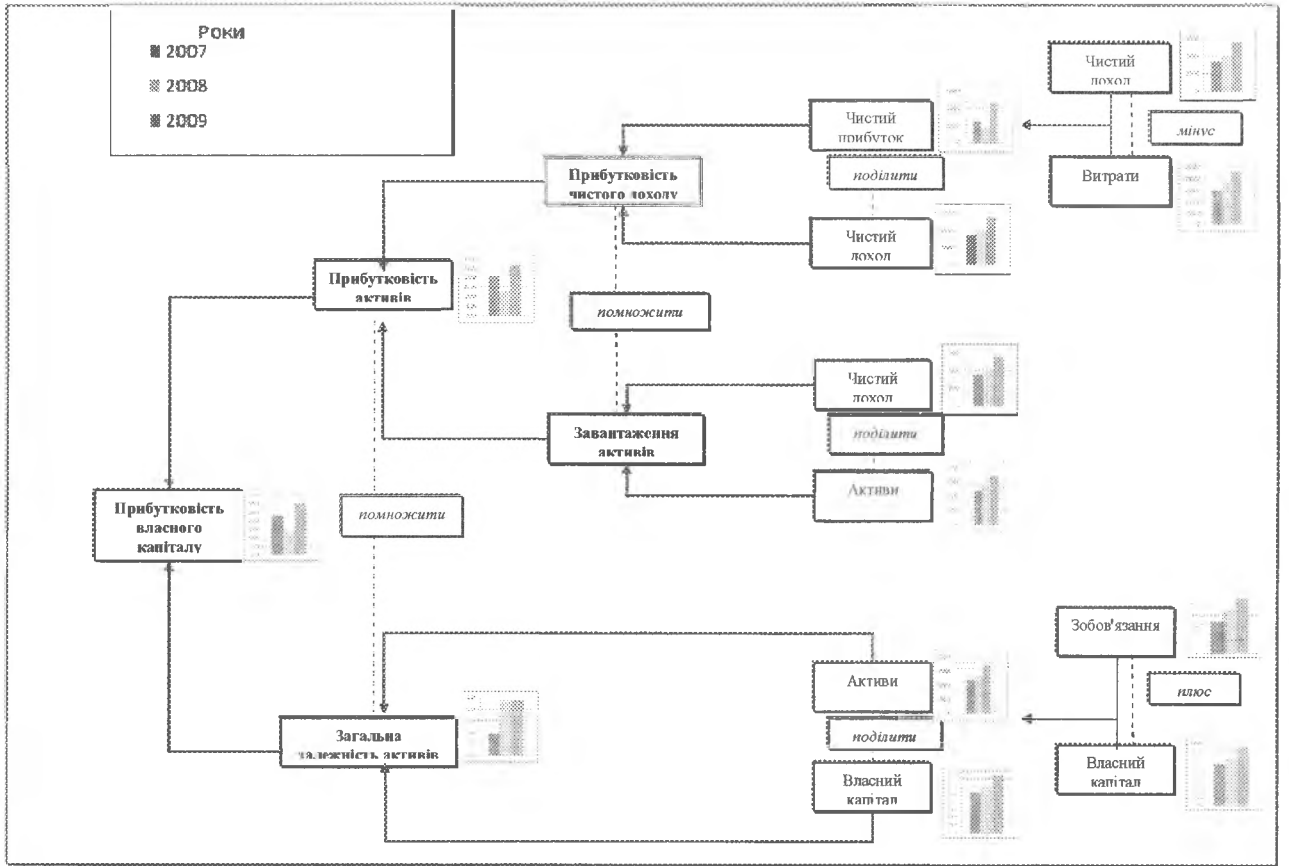

Рис. 3. Оцінка рівня ефективності управління потенціалом підприємства

Результативними показниками господарського потенціалу підприємства є абсолютні величини чистого прибутку і власного капіталу та відносна величина їх співвідношення – прибутковість власного капіталу. Для дослідження формування цих показників в системі ресурсного та господарського потенціалу можна використати модель DuPont (табл. 1).

Таблиця 1

Розрахункові показники діяльності підприємства для побудови моделі DuPont

Показники	Роки		
	2007	2008	2009
1	3	4	5
1. Обсяг господарської діяльності за витратами (валова продукція), тис. грн.	14914,2	17996,9	23524
2. Чистий дохід (господарський потенціал), тис. грн.	17350,8	19696,5	28108
3. Ціна за одиницю продукції (витрат), грн.	1,1633745	1,0944385	1,1948648
4. Змінні витрати, тис. грн.	9688,5	11810,1	14808
5. Змінні витрати на 1 грн. чистого доходу, грн.	0,5583892	0,5996040	0,5268251
6. Постійні витрати, тис. грн.	5225,7	6186,8	8716
7. Витрати - всього, тис. грн.	14914,2	17996,9	23524
8. Чистий прибуток, тис. грн.	2436,6	1699,6	4584
9. Прибутковість (рентабельність) чистого доходу, коп. (%)	14,04	8,63	16,31
10. Прибутковість (рентабельність) активів, коп. (%)	8,83	12,47	26,84
11. Завантаження активів, грн.	3,3	1,45	1,65
12. Прибутковість (рентабельність) власного капіталу, коп. (%)	13,61	14,30	30,78
13. Активи (майновий потенціал), тис. грн.	11801,9	13627,5	17080

Закінчення табл. 1

14. Необоротні активи, тис. грн.	9629	11004,3	12245
15. Дебіторська заборгованість, тис. грн.	394,3	532,2	1504
16. Запаси, тис. грн.	1634,9	1976	2843
17. Грошові кошти, тис. грн.	143,7	115	488
18. Фінансові ресурси, тис. грн.	11801,9	13627,5	17080
19. Власний капітал (вартісний потенціал), тис. грн.	10543,1	11884,5	14892
20. Зобов'язання, тис. грн.	1258,8	1743	2188
21. Загальна залежність активів	1,12	1,15	1,15

Отже, модель DuPont – це ефективний інструмент управління ресурсним, господарським і вартісним потенціалами підприємства.

На основі моделі DuPont можливо визначити елементи господарської діяльності, які створюють позитивні та негативні передумови для формування, накопичення та використання ресурсного, господарського і вартісного потенціалів підприємства (рис. 3).

Проаналізувавши стан ресурсів підприємства, можна зробити висновок, що Житомирське лісове господарство збільшило свої обсяги діяльності. Це призвело до покращення результатів діяльності.

Такий розвиток свідчить про ефективність господарської діяльності, яка зросла за рахунок збільшення обсягів виробництва.

Як відомо, капітал підприємства будь-якої форми власності і виду діяльності по джерелах формування розділяється на власний і позиковий.

Під величинами власного і позикового капіталу найчастіше розуміють значення сальдо відповідних рахунків правої частини балансу.

Такий «бухгалтерський» підхід до структури капіталу є традиційним серед більшості вітчизняних економістів.

З табл. 2 видно, що максимальна частка в загальній структурі капіталу належить власному капіталу.

Це пов'язано з тим що у ДП «Житомирське лісове господарство» у повному обсязі вистачає власних обігових коштів для ведення прибуткової діяльності підприємства.

Таблиця 2

Структура капіталу підприємства

Показники	на 31.12.07р	на 31.12.08р	на 31.12.09р	Темп змін 2009р. до 2007р., %
Питома вага власного капіталу у валюті балансу, %	88,7	86,5	85,8	-2,9
Питома вага позикового капіталу у валюті балансу, %	11,3	13,5	14,2	2,9
у тому числі:				
довгострокового	2,1	1,4	0,7	-1,4
короткострокового	9,2	10,9	12,1	2,9
доходи майбутніх періодів	-	1,2	1,4	1,4
Співвідношення позикового та власного капіталу	0,127	0,155	0,165	0,038

З проведеного порівняльного загального аналізу структури капіталу підприємства (табл. 2) видно, що із року в рік частка власних засобів зменшується, в той час як частка позикових коштів збільшується.

По суті ці процеси не суперечать нормативним значенням, так як власний капітал перевищує 50% в загальній сумі майна (85,8% у 2009 році).

Але питома вага позикового капіталу збільшилась на 2,9 %, що свідчить про активне користування позиковими коштами і це призводить до порушення стабільності підприємства.

Результатом активного користування позиковими коштами є зменшення питомої ваги власного капіталу на 2,9%.

Дані, наведені в табл. 3 показують зміни в розмірі та структурі власного капіталу ДП «Житомирське лісове господарство».

Значно зменшилась частка нерозподіленого прибутку на 730,9 тис. грн., та існує достатньо високий рівень іншого додаткового капіталу 7711 тис. грн. в 2009 році, проти 2216,5 тис. грн. у 2007 році.

Загальна сума статутного капіталу за досліджуваний період зменшилась на 414,7 тис. грн. (6,2%).

Таблиця 3

Аналіз змін при формуванні власного капіталу
ДП «Житомирське лісове господарство»

Види власного капіталу	на 31.12.07р.		на 31.12.08р.		на 31.12.09р.		Відхилення 2009р. до 2007р.		
	тис.гр	%	тис.грн	%	тис.гр	%	тис.гр	в %	п. стр.
Статутний капітал	6663,7	63,2	6577,2	55,3	6249-	42,0	- 414,7	- 6,2	- 21,2
Інший додатковий капітал	2216,5	21,0	4778,8	40,2	7711	51,8	5494,5	2,5 р.	30,8
Нерозподілений прибуток	1662,9	15,8	528,5	4,5	932	6,2	- 730,9	- 44,0	- 9,6
Сума власного капіталу	10543,1	100,0	11884,5	100,0	14892	100,0	4348,9	41,2	х

Наведені дані показують, що темп приросту власного капіталу зріс порівняно від рівня 2008р. через зростання рентабельності обороту, оборотності капіталу.

Визначається нераціональна інвестиційна політика з формування власного капіталу.

Необхідним є підвищення рентабельності реалізації продукції, пришвидшення оборотності капіталу.

IV. Висновки.

Реалізація пропозицій автора сприятиме підвищенню ефективності господарської діяльності підприємств, підвищенню рівня платоспроможності та фінансової стійкості в результаті організаційно-економічного механізму формування власного капіталу підприємства.

Апробація результатів дослідження в сучасних умовах фінансово-господарської діяльності підприємства підтвердила обґрунтованість рекомендацій і пропозицій, доцільність їх практичного застосування.

Література

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / И.А. Бланк, Т1 – К.: Ника-Центр, 1999 – 592 с.

2. Модильяни Ф. Сколько стоит фирма? Теорема ММ / Ф. Модильяни, М. Миллер – М.: Дело, 2001.
3. Савченко С.Б. Наукові підходи щодо методології управління капіталом підприємства / С.Б. Савченко // Наукове забезпечення процесів реформування соціально-економічних відносин в умовах глобалізації: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. 15 квітня 2009 р. – Сімферополь: ЦРОНІ, 2009. – С.125–127
4. Чмутова И. Н. Сущность и структура организационно-экономического механизма управления формированием и использованием капитала предприятия / И.Н. Чмутова, Р.А. Косинский // Економіка: проблеми теорії і практики. – 2003. – Вип. 181, Т.1. – С. 212-223